

גידול בקר לבשר בישראל

שיחה בשניים עם חיים דיין - מזכיר אמב"ל

ambal03@netvision.net.il

יוסי מלול - משק הבקר והחלב
hmb-malul@icba.org.il

ענף הבקר לבשר הוא ענף קרוב מאוד לבקר לחלב ובכל זאת שונה ברבים מהמאפיינים שלו. בגלל סביבת העבודה הוא פועל קצת אחרת בתחומים המקצועיים של הענף ובשנים האחרונות הוא רווחי למדי. ריאיון חשיפה ראשונה של ענף שכן, בעל עדיפות לאומית, שראוי להכיר וללמוד

בהזנה מוגשת בחלק מהשנה.

מגזרים - רוב העדרים בענף הם משקים משפחתיים אך רוב כמות הבקר נמצא בעדרים השיתופיים. העדר המשפחתי הגדול הוא של משפחת **שניידר** ברמת הגולן ואילו עדר **קיבוץ שניר** הוא הגדול ביותר מבין השיתופיים.

80% מהעדרים בישראל נמצאים מחדרה וצפונה, כיוון שמרבית שטחי המרעה בצפון ולכן שם רוב הבקר שהזנתו העיקרית היא מרעה

שטחי מרעה בישראל

רוב עדר הבקר בישראל רועה, בחלק מהשנה או ברובה, במרעה טבעי, בשטחים פתוחים ובשטחי חורש ויער. המרעה הוא מקור המזון החשוב

נתחיל מסיפור היסטוריה של ענף הבקר לבשר

ענף הבקר לבשר נוסד בארץ לאחר מלחמת השחרור, העדרים הראשונים היו מבוססים על פרות מגזע בקר מקומי ה"בלאדל". להשלמת המחסור בפרות מקומיות ייבאו בשנים הראשונות פרות מטורקיה ומיוגוסלביה. בראשית שנות ה-50 הוחל בייבוא פרי הרפורד, למרות שגזע הרפורד גדול מהגזע המקומי, הפרות המליטו ולדות מוכלאות ללא קושי. עם זאת, הפרות סבלו מקדחת קשה. בראשית שנות ה-60 יובאו לארץ פרי סנטה גרטרוודס - גזע אמריקאי מהכלאות זבו עם בקר אירופי. לצורך הכלאות להגדלת העמידות לחום ולקדחות, בעיקר באזורים החמים של עמק בית שאן ודרום רמת הגולן.

לאחר מלחמת ששת הימים אוכלסו שטחי המרעה הנרחבים בגולן בעדרי בקר לבשר. תחילה בעדרים שהיו שייכים למשקים בעמק בית שאן ובגליל העליון ומאוחר יותר, נוסדו עדרים ביישובים חדשים שהתיישבו בגולן, עם פרות מוכלאות סימנטל עם הרפורד ונוצר הסימפורד המקומי.

מה הם הנתונים הבסיסים של הענף והיכן הוא פרוס בישראל?

80% מהעדרים בישראל נמצאים מחדרה וצפונה, כיוון שמרבית שטחי המרעה בצפון ולכן שם רוב הבקר שהזנתו העיקרית היא מרעה. יש כמה עדרים באזור ירושלים, ודרומה בקו הבצורת ליד קריית גת - חוות שקמים, אמציה לכיש ועוד.

קיימת שונות רבה ברמת הממשק בעדרים בישראל. ניתן למצוא עדרים של פרות קטנות יחסית, שרועים בעיקר בשטחי יער וחורש, עדרים המקיימים ממשק רעייה בשטחים נרחבים ופתוחים שבהם טיפוס הפרה האופייני משתנה בתנאי אקלים ולתפיסתו הטיפוחית של בעל העדר. יש עדרים שעומדים לרשותם שטחי מרעה מוגבלים וניזונים

בקר ברמת הגולן באביב האחרון

הגלובע מחזיק עדרים רבים למרעה

הגזעים שמייצרים פרי טיפוח הם פרי זימנטל, לימוזין ושרולה. רוב הפרות הן מגזע בסימפורד שהן הכלאה של זימנטל והרפורד. זה משלב את התכונות של פרה קטנה שמתאימה לתנאי האקלים בארץ ישראל. זהו גודל השלד הראוי לתנאי המזון והמחלות שלנו. אנחנו עובדים על הכלאות נוספות שייגבירו את עמידות הבקר לקדחת הקרציות.

הרבעה טבעית היא הדרך הפשוטה והזולה וברוב המקרים גם הכלכלית ביותר, לעבר פרות לבשר במרעה באמצעות פרי רבייה השוהים יחד עם הפרות - המפתח הוא פר ל-25 פרות

התוצר היחיד של פרה בעדר הבקר לבשר הוא עגל גמול שהיא מייצרת אחת לשנה. שיעור ההתעברות בעדר הוא הקובע העיקרי של אחוז הפרות הגומלות. עגל בעדר בעל התעברות גבוהה יותר, יניב הכנסה טובה יותר לעדר.

הרבעה טבעית היא הדרך הפשוטה והזולה וברוב המקרים גם הכלכלית ביותר, לעבר פרות לבשר במרעה, באמצעות פרי רבייה השוהים יחד עם הפרות - המפתח הוא פר ל-25 פרות.

פוריות הפר קובעת גם היא, במידה ניכרת, את שיעור ההתעברות. בנוסף למבחני פוריות שצריכים להיות לכל הפרים הנכנסים לעדר, צריך לבחון הלכה למעשה, את התנהגותם בעדר ואת הלביוו שלהם כיוון שיש פרים פוריים, לכאורה, שאינם להוטים למלא את תפקידם.

ל-100 פרות יש 75 ולדות גמולים וזה נחשב לתוצאה טובה במרעה פתוח. נעשו ניסיונות לגדר שטח להמלטות או להמליט בסככה מוגנת וזה משפר את שיעורי הגמילה. עם זאת, עלות המזון המוגש יקרה יותר מערך הגמולים ולפיכך, חזרנו להמליט במרעה ושם גם לאכול את מרבית המזון של הפרה.

כיצד ממליטה הפרה במרעה ומהי "העונה" של ענף הבקר לבשר?

בענף שלנו יש שתי עונות המלטה:

- מועד א' - יולי-ספטמבר - העגל נגמל ב-8-9 חודשים ומגיע למשקל

עדר בעמק בית שאן

ביותר והזול ביותר לעדרי פרות האם וולדותיהן, עד גמילה. בנוסף למרעה הטבעי, ניתן לרעות על שלפים של גידולים חקלאיים.

בתנאי האקלים בארץ של תקופת גשמים הנמשכת כ-5 חודשים בשנה, עם קיץ ארוך ושחון, תקופת הצמיחה של המרעית במרעה קצרה יחסית. על פי ההנחיות המקצועיות מקובל להקצות לכל יחידת פרה (פרה עם עגל שלה) כ-25-50 דונם, בהתאם לאופי השטח ולאקלים באזור.

טבלה 1. נתוני מרעה - אלפי דונם

פוטנציאל	קיים	
	810	מרעה טבעי ייעודי
250	50	מרעה ביערות קק"ל
500	100	מרעה בשמורות טבע
500	140	מרעה בשטחי אש
	150	מרעה בשטחי תמ"א 22
	1,250	סיכום ביניים - מרעה מגודר
	1,250	מרעה טבעי פתוח
500		מרעה בשטחי עיבוד שוליים
1,750	2,500	סה"כ שטחי מרעה

בענף הבקר לבשר בישראל אין מדיניות טיפוח מרכזית, וכל בוקר עפ"י אמונותיו ונטיות לבו, וגם על פי תנאי המרעה באזורו

בכל ענף בקר יש חשיבות רבה לטיפוח העדר כדי לקבל פרה טובה יותר, מניבה יותר, עמידה למחלות ושיפור תכונות נוספות. מהי מדיניות הטיפוח בעדרי הבשר?

בענף הבקר לבשר בישראל אין מדיניות טיפוח מרכזית, וכל בוקר עפ"י אמונותיו ונטיות לבו, וגם על פי תנאי המרעה באזורו. בעדרים רבים נהוג ממשק שימוש בגזע מסחרי, להכלאת חלק מעדר האימהות בפרי רבייה בגזעי השרולה והלימוזין.

פרים במכרז פרים שמתקיים 3 פעמים בשנה

פרות מושב קשת בגולן בעת קיץ

כשרות - גבוהה יחסית ומגיעה למעל ל-80% כשרות טובה בשחיטה והסיבה היא בזכות העובדה שהעגל גדל ליד אימו בכל שלב הגמילה הארוכה. הכשרות מעלה את הביקושים, משפרת את המחירים ומגדילה את הרווחיות.

המחיר שמקבל בקר לבשר גבוה ב-1.5-2.0 ש"ח מזה של השחור לבן.

כשרות - גבוהה יחסית ומגיעה למעל ל-80% כשרות טובה בשחיטה והסיבה היא בזכות העובדה שהעגל גדל ליד אימו בכל שלב הגמילה הארוכה

הבקר לחלב עבר רפורמה ארוכה וקשה, כיצד מתמודדים עדרי הבקר לבשר עם דרישות איכות הסביבה?

אנשי הסביבה לסוגיהם לא פוסחים גם עלינו, אם כי יש לנו תנאים מיוחדים ושונים. עשינו רפורמה בנושא צמצום זיהום מקורות המים וההתמקדות הייתה באגן ההיקוות של הכנרת. עשינו ניסוי משותף לכל

של כ-300 ק"ג בעלות מזון גבוהה יותר.
• מועד ב' - פברואר-אפריל - העגלים נגמלים ב-3-4 חודשים ומשקלם כ-150 ק"ג, עיקר המזון הוא מרעה קצר שמביא לעלייה נמוכה במשקל.

תאריך הגמילה נקבע על פי מועד קמילת הירק במרעה - הגשמים האחרונים וקצת לאחר מכן. לעתים יש משקים שמרוויחים יותר במועד ב' שכן ההוצאה על מזון היא מינימלית.

בכל מקרה מה שקובע את הרווחיות הוא שיעור הגמולים בעדר.

מה הם אפיקי השיווק של תוצרי ענף הבקר לבשר?

עגלים לאחר גמילה נמכרים להמשך פיתום במשקים מתמחים ומגיעים לכ-550 ק"ג במכירה. כמחצית מהמגדלים בענף ממשיכים את הפיתום במשקים גם לאחר הגמילה.

עגלות - 15% מהן משמשות לתחלופה בעדר והיתרה נמכרות להמשך פיתום.

פרות ועגלים מפוטמים נמכרים בשווקים המקובלים ויש להם כמה יתרונות על פני הבקר שחור-לבן.

טבלה 2. התפלגות הבקר לבשר במרעה (2009)

התפלגות מגדלים	התפלגויות			ממוצעים			שטח - דונם	פרות - אימהות	גולן
	התפלגות שטחים	התפלגות פרות	שטח למגדל - דונם	שטח לפרה - דונם	פרות למגדל	מגדלים			
13%	28%	26%	9,942	30	336	32	318,154	10,759	
41%	14%	20%	1,528	19	79	104	158,937	8,177	מרום הגליל
6%	16%	15%	12,343	29	428	15	185,150	6,416	גליל עליון
7%	5%	4%	2,992	31	96	19	56,841	1,831	גליל מערבי
9%	7%	8%	3,384	23	148	22	74,450	3,249	גליל תחתון
6%	5%	5%	3,787	24	159	14	53,015	2,224	כרמל
10%	14%	12%	5,952	31	191	26	154,760	4,976	מגידו
4%	6%	5%	6,985	32	218	10	69,851	2,183	מטה יהודה
5%	5%	4%	4,531	32	143	12	54,376	1,713	נגב
100%	100%	100%	4,431	27	163	254	1,125,534	41,528	סה"כ

הנתונים מבוססים על נתוני התמיכות בעדרי הבקר וכוללים את עדרי הבקר "המסודרים" (אגרות לרשות המרעה, חוזה ממ"י, אישורי ש"ט וניהול ספרים)

יתרון לקוטן

חיים דיין וארגון מגדלי בקר לבשר

חיים דיין, בן 54, אב לשלושה, חבר מושב אליעד ברמת הגולן וגר בבני יהודה. עוסק בבקר משנת 1975 עם הקמת עדר הבקר באליעד, לשם עלה עם גרעין המייסדים מבית הספר החקלאי בכפר גלים. היישוב הוקם שנתיים קודם לכן ונקרא על שמו של אלי כהן, המרגל הישראלי שהוצא להורג בסוריה.

חיים מכהן כמזכיר אמב"ל מאז 1997 וזוכה להערכה רבה מצד חבריו לענף וגם מעמיתים בתחום החקלאות.

הארגון כולל שני אנשים, חיים ומרים נוימן המזכירה, הם יושבים בחדר אחד בבית החקלאית בקיסריה ומנסים לקדם בהתמדה ובעקשנות את האינטרסים של חברי הענף.

זהו ענף קטן עם שונות גדולה מאוד, חיים אוהב את העשייה ומוצא בה סיפוק גדול, מחובר יומיום לענף ולחבריו, מזהה את הבעיות ומסייע בפתרון.

הדבר הכי קשה בעבודה הוא גביית דמי השירות של חברי הענף לארגון. "המגדלים מקבלים תמורה מלאה על חברותם בארגון - תמיכות מדינה, תנאי סחר משופרים, רווחיות טובה, אוזן קשבת - אך כשמגיע מועד התשלום הקטן, חלק מהם נמנעים ודוחים, הולכים ליד העגלה וזה מקשה מאוד על עבודת הארגון."

אמב"ל הוא ארגון קטן ומאוד יעיל בהשגת מטרותיו, בזכות הקשרים הטובים שיש לחיים עם קברניטי החקלאות והאוצר. בחן רב הוא מצליח לקרב אותם לבעיות הענף ולעשות אותם שותפים לחשיבות הלאומית של אחיזתם בקרקע במקומות רגישים. ■

הגופים שעוסקים בנושא והצבנו שקתות ליד הנחלים ומצאנו שהפרות מעדיפות לשהות ליד השוקת ולא יורדות לנחל. זה טוב גם למגדלים שיכולים לפקח טוב יותר על מצב העדר. לפיכך, במימון ממשלתי של 80%, הונחו שקתות נוספות לצרכי פיילוט נרחב. כיום, לאחר הצלחת הניסוי, מכינים תכנית אב להניח שקתות בכל שטחי המרעה בישראל כאפיק מרכזי למנוע מהבקר לרדת לנחל - לשתות וגם לזהם.

הרפורמה עוסקת בתחומים נוספים של ניקוי חצרות, ניקוי מכלאות וכיסוי מזונות לשימור בחורף. אנחנו עובדים בשיתוף פעולה פורה עם הגורמים הממשלתיים.

עמדתנו היא שאנחנו לא צריכים עובדים זרים שיזחקו את בנינו מהענף. התאילנדים לא יהיו שומרי הקרקעות של מדינת ישראל ואנחנו עומדים בגאון בפיתוי להכניס זרים לענף

מה הן הבעיות המיוחדות שמעסיקות את הבקר לבשר שפרוס מטבעו בדד בשטח?

מעבר לבעיות המיוחדות של בקר באשר הוא, מחלות, טיפוח, הזנה וכו', יש לנו שתי בעיות מרכזיות:

1. **טרפות** - בשנת 2000 הוקמה ועדת היגוי בראשותו של פרופ' איתן צ'כנוב ז"ל למתן פתרונות ראויים למיגון בקר לבשר ומעקב אחר הזאבים בגולן שהם הטורפים העיקריים. הוועדה עבדה 3 שנים ונקבעו חלקות המלטה שגודרו, בסיוע ממשלתי, כלבים לשמירה על העדרים מפני הזאבים, צמצום אוכלוסיית הזאבים ומנגד גם דרכים לשמור על גרעין מינימלי של תת הזן של הזאבים.

עד אז טרפו לנו כ-350 ולדות לשנה ובעקבות המיגון ירדנו לכ-110 ולדות שנטרפו ב-2005.

בשנה האחרונה עלינו ל-300 טרפות ולכן החלטנו לחדש את עבודת הוועדה לאחר הפסקה במימון הגידור והמיגון.

2. **גנבות** - 2006 הייתה שנת השיא בגנבות בקר בארץ ולאחר פנייה לשר לביטחון פנים, ניתן לומר שב-3 השנים האחרונות, יש ירידה של 40% בהיקף הגנבות בזכות פעולה נמרצת של המשטרה והפרקליטות. השנה התחילה בעלייה בגנבות ואנשי מג"ב נכנסו לתמונה וכיום יש ירידה מחודשת בהיקף הגנבות בכל הארץ.

חיים דיין מתקבל במשרדו של ראש הממשלה אריק שרון בשנת 2005

טבלה 3. תמיכות ישירות בעדרי הבקר לבשר

ש"ח לפרה	תמיכה	תמיכות ישירות מיליוני ש"ח	היקף אימהות אלפים
60	39	2,319	1998
125	42	5,173	1999
162	45	7,246	2000
170	43	7,382	2001
125	42	5,311	2002
147	43	6,371	2003
172	43	7,427	2004
174	42	7,242	2005
172	42	7,198	2006
163	42	6,850	2007
156	42	6,548	2008
155	43	6,684	2009

הטבלאות במאמר לקוחות משנתון מועצת החלב 2009

הענף נהנה מתמיכות ומתקציבים ישירים וגם עקיפים וכל החקלאים נהנים מכך.

נשאר לי עוד הרבה שאלות להבין את הענף יותר ועל כך בהזדמנויות נוספות שבודאי תבואנה בעתיד. ■

מי הם העובדים בענף ומה קורה עם דור ההמשך?

מאז כניסתי לריכוז הארגון ב-1997, התנגדתי בתקיפות להכנסת עובדים זרים לענף - זו גם מדיניות הארגון וגם של חבריו. עמדתנו היא שאנחנו לא צריכים עובדים זרים שידחקו את בנינו מהענף. התאילנדים לא יהיו שומרי הקרקעות של מדינת ישראל ואנחנו עומדים בגאון בפיתוי להכניס זרים לענף, למעט מקרה אחד חריג ובודד.

צעירים נכנסים לענף על אף המצב הכלכלי - יש בו עבודה קשה, זהו ענף אקזוטי, סגנון עבודה מיוחד ואינטנסיבי, מצ'ואיזם, אהבה וגם רומנטיקה.

הצעירים מכניסים טכנולוגיות חדשות ובעיקר במגזר השיתופי. 40 עדרים עובדים עם תכנת נעה בהובלתו של שחר האריס מההתאחדות שעושה עבודה טובה מאוד. הטכנולוגיה המודרנית עדיין לא פרצה חזק בעדרים שלנו בגלל אופי הענף והעוסקים בו.

כיצד מתייחסים משרדי הממשלה לענף החשוב שלכם?

ענף הבקר לבשר נחשב לענף בעל עדיפות לאומית, כי הוא ממלא מטרות חיוניות ביותר וחוסך למדינה אמצעים רבים. מעבר לייצור האיכותי של בשר לשוק, הענף הנו אחד הכלים הטובים ביותר לשמירה על ערכי הלאום, שמירת שטחים פתוחים, תרומה לערך הנופי, מניעה וצמצום של שרפות. המאבקים היומיומיים של חברי הענף לשמירה על השטחים ודרך זה לשמור על אדמות הלאום, זוכה להערכה רבה של כל משרדי הממשלה כולל משרד האוצר.

מו... מהשטח

חימום מים ברפת

תומר פריד - מנכ"ל "אקוטק"
09-7465174

חברת "אקוטק" התקינה מערכות חימום מים מתקדמות וירוקות ברפת "אפיק-מיצר" ונווה-אור

אקוטק הינה חברה המתמחה במתן פתרונות מתקדמים לחיסכון בהוצאות האנרגיה, העוסקת בין השאר, בייבוא, תכנון, התקנה ואחזקה של מערכות חימום מים עבור כל סוג משתמש, כל ספיקה וכל טמפרטורה נדרשת.

אקוטק רואה לעצמה את האתגר להוות חברה מובילה בתחומה בכל הקשור למערכות מתקדמות ובהכרח גם ירוקות, בהיבטים שונים החל מתכנון והתקנה של מערכות במבנים ומתקנים חדשים, וכן, הטמעת מערכות חסכוניות במתקנים קיימים אשר סובלים מהוצאות אנרגיה גבוהות, נצילות אנרגטית נמוכה ואף רצון להסב את המערכות הפועלות במתקנים השונים למערכות ירוקות בהגדרתן.

עליית מחירי הדלקים השונים, וכן מחירי חימום המים על ידי גופי

חימום חשמליים המושפעים מאבנית וירידת נצילות אמצעי החימום, או בעיות אחרות כגון - הפסקת פעולת מערכות הקיטור הקיבוציות, הביאו את מנהלי רפתות "אפיק מיצר" ונווה אור להחליף את מערכות החימום הקיימות ברפת למערכות מבוססות "משאבות חום" בנצילות גבוהה ולטמפרטורות גבוהות, החוסכות סכומי כסף גבוהים ביותר, סכומי הכסף שנחסכו מתווספים למאזן רווחי הרפת.

המערכות אשר הותקנו עבור מומו מרפת "אפיק-מיצר" ברמת הגולן ועבור רמי מרפת "נווה-אור" אשר בעמק הירדן, מספקות בצורה חסכונית ביותר את כל תצרוכת המים החמים לשימוש הרפתות החל משטיפת קווי החלב דרך מתזי השטיפה לעובדי הרפת וכלה בשטיפת מיכלי החלב וכל שאר שימושי הרפת. המערכות מספקות מים חמים בטמפרטורה של 80 מעלות צלזיוס על פי כל התקנות והחוק וזאת בכל ימות השנה, עונות השנה ושעות היממה.

המערכת המוצעת על ידי "אקוטק", מבוססת על "משאבות חום" מיוחדות אשר מתוכננות בקפידה על פי צרכי כל רפת ומותקנות בדיוק ויסודיות לרבות שילוב יעיל של המערכות הקיימות. המערכות מתוכננות לחסוך סכומים השווים ל-80% מהוצאות האנרגיה המשולמות על חימום מים כיום. אחוז החיסכון המדויק משתנה בהתאם לסוג הדלק או אמצעי החימום בו נעשה שימוש כיום ברפת.

מנכ"ל החברה, תומר פריד, הגדיר את משימתו: שילוב המערכות המתאימות ביותר, הנשלטות ומסונכרונות על ידי מערכות הבקרה הייחודיות ברפת וזאת על מנת להעניק ללקוח את היעילות האנרגטית המרבית והחיסכון הכספי המקסימאלי!